donosi nam Vjesnik na petoj stranici od 3. travnja 2004. godine. Svi su se uskomešali i svi žele raspravu o vanjskom dugu. Čitaoci ovih stranica mogu pregledom tekstova utvrditi da se o problemima inozemnog duga na ovim stranicama raspravlja godinama. Ovom moram pridodati i moje napise u znastvenim/stručnim glasilima kako bi se identificiralo da su ekonomski analitičari o ovom hrvatskom problemu govorili godinama. Što više može se reći da je «privilegij zaduživanja», kako su zaduživanje nazivali visokopozicionirani dužnosnici, bilo obilježje ekonomske politike od Aniinflacijskog programa do danas. Sada, kada je dijagnoza stanja hrvatskog gospodrastva zabrinjavajuća, svi govore i žele ukazati na kancerogeno stanje hrvatskog gospodarstva. Stranka na vlasti to želi jer je to izvrsan alibi za neuspjehe, a oporba želi raspravom o inozemnom dugu i time dokazati neučinkovitost ekonoomske politke koju provodi Sanaderova ekipa. Sve u svemu ništa novo i ništa neočekivano. Ovo znači da rezultata neće biti. Svi će reći što imaju i na tome će završiti cijela priča. MMF će temeljem te rasprave samo pojačati pritisak na hrvatsku vlast i sve će se «posložiti» na način kako to zahtjeva MMF i ostale međunarodne institucije.

Od 1995. godine deficit trgovačke bilance nije bio manji od 3 milijarde $. Svima, pa i studentima ekonomije na prvim godinama studija, je jasno da je raspoloživi BDP veći od proizvedenog za iznos deficita. Drugim riječima to znači da se je živilo bolje nego što je to pokazivala nacionalna proizvodnja roba i usluga. Pojava deficita platne (trgovačke) bilance znači da nešto nije u redu sa politikom i da nije moguće provoditi tu i takvu politiku u dugom roku. Prošlo je deset godina od Antiinflacijskog programa a politika se nije izmjenila. Ovo znači da se je svjesno zaduživalo u inozemstvu i da se je putem tog zaduživanja «zatvarala društvena bilanca». Stanovništvo je dobijalo veći dohodak od faktorskog dohotka i živilo iznad svojih mogućnosti. Jednako se je ponašala i država jer je mogla nižim poreznim stopama osigurati fiskalni prihod za svoju potrošnju. Pri tome valja istaći da je država, na deficitu robne razmjene s inozemstvom, ostvarila pogodnost «amortizirajuće» socijalne politike kako bi izostao rast socijalnih tenzija. To je ekonomistima sasvim jasno.

Deficit platne bilance ima učinak droge. Droga, kao takva, ima svojstvo da njezin uživalac traži sve veću i veću dozu za isti učinak. Otuda rast deficita trgovačke bilance koji je samo djelomično «poništavan» turističkim aktivnostima. Klasičan primjer korištenja komparativnih prednosti! Ono što zabarinjava je činjenica da su se komparativne prednosti koristile za finalnu potrošnju a nije se dinamizirao razvoj. I tako mic po mic dogurasmo do inozemnog duga od 24 milijarde $. Tečaj $ i € je značajno doprinio dinamiziranju duga, ali svođenje problema na tečajne razlike znači zamagljivanje stvarnog problema. Utoliko Željko Rohatinski ima pravo.

Opet u sam fokus dolazi rasprava o tečaju kune i €. Pokazalo se da svo zaduženje i/ili svaka prodaja obiteljskog srebra znači pritisak na tečaj kune i traženje «rješenja» centralne banke da do aprecijacije kune ne dođe. To je uvijek bio signal da nešto nije u redu. Ipak to nije zabrinjavalo niti centalnu banku niti državu da ispita razloge i posljedice narušavanja ponude i potražnje deviza. To se je naprosto ignoriralo. A dug je neumorno rastao, a obiteljsko se je srebro smanjivalo. Usput rečeno, slična se priča širi u BH i SCG. I te države ulaze u isti scenarij u kojem se danas, na žalost,. nalazi Hrvatske. Slovenija je danas u klubu razvijenih zemalja i članica EU. Ona je pokazala i dokazala da tako nije trebalo biati. Ovo se posebno odnosi na Hrvatsku koja ima neuporedivo značajnije komparativne prednosti od Slovenije. O tome ne bih

duljio; o tome sam pisao i na ovim stranicama.

Vratimo se tečaju. Guverner Rohatinski ispravno naziva hrvatsku privredu visoskoeuriziranom privredom. To je glede financijskog sustava točno. Međutim, realna kretanja u Hrvatskoj pokazuju da se radi o nerazvijenoj zemlji i da nije moguće održati odnos rastuće divergencije realne i financijske sfere. Jednom će puknuti. O tome ne odlučuje centralna banka i Vlada o tome će odlučiti inozemni partneri – MMF, itd.

Glavni krivac za današnje stanje u gospodarstu je država. Ona troši daleko iznad realnih mogućnosti. Treba reći da prihodi državae, uz dati porezni sustav, ne bi bili tako značajni da nema deficita robne razmjene s inozemstvom. I dalje, turizam je značajan izvor poreznih prihoda. Sve nam je Bog dao i sve to koristimo za finalnu potrošnju a ne za razvoj. Usput rečeno, autoru ovih redaka, čije je uže potručje interesa ekonomija oporezivanja, ostaje nepoznato kako će se smanjiti stpa PDV-a s 22 na 20% i, istovremeno, smanjiti deficit trgovačke bilance. Naprosto su ova dva cilja u izravnom konfliktu. I o tome sam pisao pa neću duljiti.

Temeljini problem Hrvatske je mali BDP. Usput rečeno još nismo dosegli nivo BDP iz 1989. godine. Pri tome moramo reći da je stagnacija privredne aktivnosti u Hrvaskoj prisutna od smrti Josipa Broza Tita. Nisu u krivu ni oni analitičari koji privrednu krizu povezuju s dalekom 1977. godinom. Prema tome, prethodna država je više od desetljeća zaostajala u razvoju, pri čemu su samo slovenci izvukli pravi zaključak. Odista je teško govoriti o razvoju, socijalnoj politici kada vam BDP nije na nivou proizvoda proizvedenim prije petnaest godina. Dovoljno je usporediti mogući ras BDP od 2 ili 3% i od tako dobivenog iznosa oduzeti ostvareni BDP. Ta diferencija mogućeg i ostvarenog bi pokazala zašto je Hrvatska danas visoko zadužena zemlja. Bez radikalne kirurgije hrvatski će inozemni dug i dalje rasti. Ograničenje rasta inozemnog duga u rukama je inozemnih vjerovnika. U ovo uključujem i «dmoaće banke».

Nadalje, od 1994. godine do danas Hrvatska je uvezla više roba nego što je izvezla za 40 milijardi $. To je gotovo jedan i pol BDP. Takva kretanja i takve tenzije ne bi izdržala niti jedna zemlja. To se nije dogodilo «preko noći» to se je događalo godinama. O tim se pitanjima u Saboru nije raspravljalo. Raspravljalo se o problemima da se dobije što veće povjerenje birača, dakle sadašnjosti, umjesto da su se argumenti političkih stranaka «okrenule» budućnosti i šansama naše djece i unučadi.

Restaouracija kapitalizma, u formi neoliberalizma (ovo nije dopustivo identificirati s globalizacijom), kako bi postali prepoznatljivi svijetu je, u konačnici, rezultirala većom nerazvijenošću, većim dugom, većom socijalnom nesigurnošću hrvatskih građana nego što se je to moglo, prije petnaest godina, zamisliti. To je Hrvatska stvarnost. Priče o NATO-u i punopravnom članstvu s EU ipak je sporedno pitanje u ovom trenutku. Nitko i nikad nije želio imati za sugovornika stranu koja nije u stanju ponudi koncept na obostranu korist. Hrvatska danas više nema, gotovo, ništa ponuditi. Možda je geografski položaj naš najjači argument. Ipak i taj resurs postaje svakim danom sve manje vrijedan. Ne promjeni li se odnos prema budućnosti lako je zamisliti da će se i taj prirodni resurs destruirati.

Što učiniti?

Kao prvo valja reći hrvatskim građanima gdje se Hrvatska nalazi. O tome valja otvoreno i argumentirnao progovoriti. Ovo valja učiniti prije dolaska misije MMF-a.

Treba MMF-u jasno reći koje su mogućnosti Hrvatske u srednjem roku i koju pomoć tražimo da bi rastuće probleme najprije zaustavili a potom riješili.

Treba jasno reći koje i kakve su materjalne mogućnosti zemlje i da samo dinamiziranje razvoja može popraviti stanje koje danas imamo.

Odnos izdržavanog i aktivnog stanovništva čini svaku demografsku politiku nerealnom. Kako povećati natalitet kada mladi obrazovani ljudi nemaju posla? Kako povećati natalitet kada ova zemlja, svakim danom, sve više zaostaje za drugim zemljama?

Tečaj kune će se mjenjati programirano ili će nam se se dogoditi. Svima je jasan odnos programiranog i događenog. Čekati događeno znači odreći se budućnosti.

Nabrajanja bi mogla ići u nedogled. Ipak valja podsjeti na Radićevu «Uradiše svega biše uštediše još i više». To je zapravo formula. Hrvatskoj nedostaje štednja a ona koju imamo nalazi se u bilancama «domaćih banaka» koje vode, ispravno, svoju politiku.

Što valja učiniti već je napisano na ovim stranicama i zainteresirani trebaju biti strpljivi i naći će odgovor. Jasno ne znači da se morate s moji stavovima složiti ali bar morate dati argumente zašto se ne slažete.